

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ראש השנה למעשר בהמה

(ב' א') (המשך משנה: (1) באחד באלול, ראש השנה למעשר בהמה (שאינן מעשרים מן הנולדים בשנה זו, על הנולדים בחברתה). (2) רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: באחד בתשרי.

(ז' ב') מניין רבי מאיר היא, דתנן (בכורות נ"ז ב'): רבי מאיר אומר: באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה.

(ח' א') (ושקיל וטרי במאי פליגי, ומסיק) אלא אמר רבא: דכולי עלמא "לְבָשׁוּ כְרִים הַצֵּאֵן" בזמן ש"עֲמָקִים יַעֲטֹפוּ כָרִי",¹ באדר. והכא בהאי קרא קמיפלגי: "עֲשׂוּ תַעֲשׂוּ"² בשני מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן.

רבי מאיר סבר: מקיש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן סמוך לגמרו עישורו,³ אף מעשר בהמה סמוך לגמרו עישורו.⁴

ורבי אלעזר ורבי שמעון סברי: מקיש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן ראש השנה שלו תשרי, אף מעשר בהמה ראש השנה שלו תשרי.

שיטות הראשונים

מתי ראש השנה למעשר בהמה: פסק הרמב"ם כרבי אלעזר ורבי שמעון,⁵ שבאחד בתשרי ראש השנה למעשר בהמה, וכתב "כִּל הַנּוֹלָדִים מֵאֶחָד בְּתַשְׂרֵי עַד עֲשָׂרִים וְתַשְׁעָה בְּאֵלוּל - מֵצִטְרֵפִין, וּמֵעֲשָׂרִין מֵאֵלוּל עַל אֵלוּ. נוֹלָדוּ חֲמִשָּׁה טְלָאִים בְּתַשְׁעָה וְעֲשָׂרִים בְּאֵלוּל, וְחֲמִשָּׁה בְּאֶחָד בְּתַשְׂרֵי - אֵין מֵצִטְרֵפִין." ומדברי הסמ"ג נראה שפסק כסתם משנה, כדעת רבי מאיר, שבאחד באלול הוא ראש השנה למעשר בהמה.⁶

ראש השנה ליובלות

(ב' א') משנה: באחד בתשרי, ראש השנה ליובלות (לשנות יובל).

(ח' ב') (ומקשה) יובלות באחד בתשרי הוא?! יובל בעשרה בתשרי (ביום הכיפורים) הוא, דכתיב "בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים

¹ תהילים סה, יד: לְבָשׁוּ כְרִים הַצֵּאֵן וְעֲמָקִים יַעֲטֹפוּ כָרִי וְתַרְוַעְעוּ אֶף יִשְׂרָאוֹ.

² דברים, פר' ראה, יד, כב: עֲשׂוּ תַעֲשׂוּ אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַטְּדָה שְׁנָה שְׁנָה.

³ ראש השנה למעשרות תשרי, דהכי תני ליה לקמן ("ב' א') בברייתא, ותשרי סמוך לגמרו הוא (לגמר מלאכת התבואה), דכל ימות החמה מניחם ליבש בגרנות שבשדות. רש"י.

⁴ דהיינו אחד באלול, שהבהמות יולדות באב (שהוא החודש החמישי מאדר) שאז נגמר עיבורן, דהכי ילפינן מקרא. דכתיב לבשו כרים וגו', אימתי לבשו כרים הצאן, כלומר שמתלבשות מהזכרים העולים עליהם ומתעברות, בזמן שהעמקים יעטפו בר, דהיינו באדר שהזריעה צומחת וניכרת יפה. ויולדות באב, דזמן עיבורה של בהמה דקה ה' חדשים. רבי עובדיה מברטנורא.

⁵ דהם רבים (לעומת רבי מאיר). ועוד, דהוי מחלוקת ואח"כ סתם במשנה (בכורות נ"ז ב') דאמרו שם אח"כ כל הנולדים מאחד בתשרי עד כ"ט באלול הרי אלו מצטרפין, והך אתיא כרבי אלעזר ורבי שמעון. לחם משנה.

⁶ מקורות: רמב"ם (הל' בכורות ז, ו). סמ"ג (עשין ריב).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

תעבירו שופר!

(ומתוך) הא מני, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא הוא.

דתניא: "וקדשתם את שנת החמשים שנה" מה תלמוד לומר (מכיוון שאמר שבע שבתות שנים והעברת שופר תרועה בחודש השביעי, יודע אני שהיא שנת החמישים)? לפי שנאמר "ביום הכפרים (תעבירו שופר)", יכול לא תהא מתקדשת (שנת היובל) אלא מיום הכפורים ואילך? תלמוד לומר "וקדשתם את שנת החמשים". מלמד שמתקדשת והולכת מתחילתה (מאחד בתשרי).

מכאן אמר רבי ישמעאל בנו של ריב"ב: מראש השנה עד יום הכיפורים לא היו עבדים נפטרין לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהם,⁸ אלא אוכלין ושותין ושמחין ועטרותיהן בראשיהן (אם רצה לשים עטרה בראשו כדרך בני חורין).⁹ כיון שהגיע יום הכיפורים תקעו בית דין בשופר, נפטרו עבדים לבתיהן, ושדות חוזרות לבעליהן. ורבנן, שנים אתה מקדש,¹⁰ ואי אתה מקדש חודשים.¹¹

תניא אידך: "יובל הוא (שנת החמשים שנה)", מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "וקדשתם את שנת החמשים", יכול כשם שמתקדשת והולכת מתחילתה (מראש השנה שבתחילתה), כך מתקדשת והולכת בסופה (אחר ראש השנה, ותימשך קדושתה עד יו"כ). ואל תתמה (אם משמרים אותה בתוך שנה שלאחריה), שהרי מוסיפין מחול על קודש. תלמוד לומר "יובל הוא שנת החמשים שנה", שנת החמישים (בלבד) אתה מקדש, ואי אתה מקדש (שום חלק מתוך) שנת החמישים ואחת (להיות כיובל).

(ט' א') ורבנן (שלא לומדים מ"וקדשתם" שתתקדש מתחילתה, ולא איצטריך "היא" למעט סופה, דורשים כך) שנת חמישים אתה מונה (אותה למחזור קודם), ואי אתה מונה (אותה גם כ) שנת חמישים ואחת (של המחזור הבא). לאפוקי מדרבי יהודה, דאמר: שנת חמישים עולה לכאן ולכאן (שהיא גם שנה ראשונה של המחזור הבא).

שיטות הראשונים

ממתי מתקדשת שנת היובל: פסק הרמב"ם כסתם משנה, וכרבי ישמעאל בנו של ריב"ב, ששנת היובל מתקדשת מתחילתה.¹² ומראש השנה אין משתעבדין, אבל עדיין אין חוזרין.¹³

⁷ דכתיב תעבירו שופר והדר וקראתם דרוו. רש"י.

⁸ דכתיב וקדשתם את שנת החמישים. רש"י.

⁹ והמאירי כתב בשם הירושלמי, מפני שהכורך סודר על ראשו מברך 'ברוך עוטר ישראל בתפארה'; והעבדים לא היו כורכין סודה, מפני שהוא סימן לחרות. וכשהגיע זמן היובל היו כורכין ומברכין. וזהו שאמרו ועטרותיהם בראשיהם.

¹⁰ כששנת היובל נכנסה, מצוה על בית דין לומר: מקודשת השנה. רש"י.

¹¹ כרבי אלעזר ברבי שמעון, דאמר לקמן בפרק שני (כ"ד א'): בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו, אין מקדשין אותו, וילקי טעמא מהכא. רש"י.

¹² הגמרא מבארת, ורבנן, שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חודשים. והנה, זו דעת רבי אלעזר ברבי שמעון (לקמן כ"ד א'), וידוע דשם לא פסקינן כוותיה בזה, וממילא הלכה כרבי ישמעאל. 'ליקוטי הלכות'.

הלימוד היומית לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שנת היובל מראש השנה עד יום הכיפורים: כתב הרמב"ם "מראש השנה ועד יום הכיפורים לא היו עבדים נפטרם לְבַתֵּיהֶם וְלֹא מִשְׁתַּעֲבָדִין לְאֲדוֹנֵיהֶם, וְלֹא הַשְּׂדוֹת חוֹזְרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן..."¹⁴ וכתב הר"ן דמכל מקום איסור עבודת הקרקע הוא מראש השנה.¹⁵

שנת היובל האם עולה למניין השנים: פסק הרמב"ם כרבנן דפליגי אדרבי יהודה, וכתב, "שְׁנַת יוֹבֵל אֵינָה עוֹלָה מִמִּנְיָן שְׁנֵי הַשָּׁבוּעַ, אֲלֹא שְׁנַת תְּשַׁע וְאַרְבָּעִים - שְׁמִטָּה; וְשְׁנַת חֲמִשִּׁים - יוֹבֵל; וְשְׁנַת אַחַת וְחֲמִשִּׁים - תְּחִלַּת שְׁשׁ שָׁנִים שְׁלֹשָׁבוּעַ. וְכֵן בְּכָל יוֹבֵל וְיוֹבֵל."¹⁶ ודעת תוספות, ורא"ש שהלכה כרבי יהודה, דאמר שנת החמישים עולה לכאן ולכאן.¹⁷ וכתבו תוספות כן גם בשם ספר התרומה.¹⁸

¹³ דהא כתיב תעבירו שופר והדר וקראתם דרוך. ויש אומרים (טורי אבן) שהטעם משום שתקיעת שופר מעכבת (ראה להלן), ושמא לא יתקעו בשופר ולא יהא יובל כלל, לכן אין משעבדין מעתה, שמא יתקעו בשופר ויתברר למפרע שמראש השנה חל יובל. אבל אין חוזרין שמא לא יתקעו, ויחזרו לעבדותן. דרך אמונה (ס"ק עו). ועיי"ש בציון ההלכה (ס"ק צב) שכתב שייטכן שאז יצטרכו להחזיר דמי בטלנותן באלו עשרה הימים. וצ"ע. מקורות: רמב"ם (הל' שמיטה ויובל י,ד).

¹⁴ וכתב ב'דרך אמונה' (ס"ק עז), דנראה דמכל מקום אין הלוקח אוכל הפירות (מהטעם שהוזכר לעיל בשם הטורי אבן), אלא משלשין את הפירות, ואם יתקעו בשופר ביוה"כ, יתנו את הפירות למוכר.

¹⁵ וכתב ב'דרך אמונה', וצ"ע אם הפירות הפקר. וכתב ב'ציון ההלכה' (ס"ק צה), ושמא הוא חייב להפקיר מספק, אבל הזוכה אין יכול ליטלו מספק. ואולי יכול ליטלו, ואם יתברר שאין יובל יחזיר. וצ"ע. מקורות: רמב"ם (הל' שמיטה ויובל י,ד). ר"ן (חידושו ח' ב', ד"ה מכאן).

¹⁶ ולעיל מיניה (הל' ה) כתב הרמב"ם: 'אָבֵל כָּל הַגְּאוּנִים אֲמָרוּ שְׁמִטַּתָּהּ הִיא בְּיַדֵּיהֶם אִישׁ מִפִּי אִישׁ, שְׁלֹא מִנּוּ בְּאוֹתָן הַשָּׁבָעִים שָׁנָה שְׁבִין חָרְבָן בֵּית רֵאשׁוֹן וּבִנְיָן בֵּית שְׁנֵי אֲלָא שְׁמִטוֹת בְּלִבָּד, בְּלֹא יוֹבֵל; וְכֵן מִשְׁחָרְבַּ בְּאַחַרְוֹנָה, לֹא מִנּוּ שְׁנַת חֲמִשִּׁים, אֲלֹא שְׁבַע שְׁבַע בְּלִבָּד מִתְחִלַּת שְׁנַת הַחֲרָבָן. וְכֵן עוֹלָה מִתְלֻמוֹד עֲבוֹדָה זָרָה כְּפִי חֲשׁוֹנָה זָה, שֶׁהוּא קִבְּלָה. וְרֵאשׁוֹן לְהֵלֶן.

¹⁷ דסתם מתניתין דהכא אוקמא כרבי ישמעאל דפליג ארבנן דפליגי על רבי יהודה (כלומר רבי ישמעאל בנו של ריב"ב סובר כרבי יהודה). תוספות. עיי"ש עוד (וראה ב'דרך אמונה', ביאור ההלכה, יז, ד"ה שנת).

¹⁸ וכתב ב'דרך אמונה' (שמיטה ויובל יז, ס"ק מ), ואין נפקא מינה בזה, רק בזמן שנהג יובל, ולא בזמן הזה, כנזכר לעיל, הלכה ה, לפי הגאונים. מקורות: רמב"ם (הל' שמיטה ויובל יז). תוספות (ראש השנה ט' א', ד"ה ולאפוקי; עבודה זרה ט' ב', ד"ה האי מאן). ספר התרומה (הלכות עבודה זרה, ס' קלה). רא"ש (עבודה זרה א,ז).